

General-pukovnik u penziji
VELIMIR KNEŽEVIĆ

Uticaj obaveštajne funkcije na efikasnost rukovođenja i komandovanja u oružanoj borbi

Savremeni rat ne odbacuje poznate principe oružane borbe, ali im, s obzirom na nove uslove, menja značaj i težinu. O tome se u sistemu rukovođenja i komandovanja mora voditi računa. No, ne ulazeći u kompleks principa i karakteristika savremenog rata, koje stručna publicistika često obrađuje, u ovoj prilici pokušali bismo da razjasnimo koliko se i kako odražava rad obaveštajnog organa na efikasnost rukovođenja i komandovanja u savremenim uslovima ratovanja.

U sve složenijem procesu oružane borbe, gotovo svi elementi imaju svoju ulogu i značaj, ali sopstvene snage i snage neprijatelja su dva osnovna i stalno suprotstavljena faktora koji vode borbu i kroz nju traže sva neophodna rešenja. U tom aktivnom procesu, ti se faktori stalno menjaju i po veličini i snazi i po organizaciji i mestu delovanja, dok zemljište i vreme čine ambijent u kome se sve to zbiva i drugačijeg su značaja za obe strane.

Osnovno što vojno-obaveštajna služba, odnosno njen organ, rešava u procesu rukovođenja i komandovanja jeste otkrivanje i praćenje protivnika, te obrada podataka o njemu. U savremenim uslovima pokreti protivnika i pripreme za borbena dejstva se brzo odvijaju, a često i naglo menjaju, i zato se postavlja pitanje: kako obezbediti kontinuitet praćenja tih promena? Nakon toga sledi njihovo pravovremeno prenošenje svim zainteresovanim, a zatim procenjivanje i podnošenje informacije komandi-štabu, radi preduzimanja

odgovarajućih mera. To sve ukazuje koliko se vojno-obaveštajna služba i njen organ u komandi-štabu nalaze u složenoj situaciji. Jer, na jednoj strani treba da obezbede stalno praćenje i pribavljanje velikog broja podataka o protivniku, a na drugoj, da ih obrade i za kratko vreme stave na uvid i korišćenje svojoj komandi.

Značaj obaveštajne funkcije u procesu rukovođenja i komandovanja u oružanoj borbi

Poznavanje i procena protivnika je primaran elemenat za donošenje odluke u svakoj situaciji. Do važnih podataka o njemu je relativno teško i pravovremeno doći. Protivnik je uvek aktivan, a ta aktivnost osigurava brojne i česte promene u vrlo kratkom vremenu. Radi toga se u procenu protivnika najčešće ulazi sa manje ili više sigurnosti, čak i kada raspoložemo dobro organizovanom obaveštajnom službom. Međutim, za uspešno rukovođenje nužno je u svakom momentu imati podatke ne samo o jačini i mestu jedinica i rasporedu savremenih sredstava protivnika, već i o tome kakva je najverovatnija njegova namera. Dakako, to nije lak posao jer, kao što je poznato, protivnik najčešće donosi odluku u zadnji čas. Iz tih razloga komanda mora pravovremeno uticati na svoje potčinjene, i to na taj način što će ih stalno upozoravati da neprekidno prate neprijatelja i da brzo izveštavaju pretpostavljene o promenama koje on vrši.

Podaci o neprijatelju stižu u komandu-štab i drugim kanalima. Obaveštajni organ ih razvrstava, ceni njihovu važnost i unosi u radnu kartu, koju stavlja na korišćenje organima komande. Osnovna obaveštajna karta u višim komandama se nalazi u Operativnom centru, gde se nalaze i ostali podaci neophodni za rukovođenje borbenim dejstvima. Operativni centar je tehnički opremljen za tu ulogu i smešta se tako da je što bolje dostupan odgovarajućim organima komande. To je jedan od najvažnijih punktova svakog komandnog mesta. U njemu se obezbeđuju uslovi za rad štabnih organa i njime neposredno rukovodi načelnik operativnog organa koji brine o njegovoj organizovanosti i funkcionisanju. Organizacija rada u Operativnom centru, pa u sklopu toga mesto i uloga obaveštajnog organa — tačno je određena.

Već iz ovoga se može uočiti koliko savremeni uslovi utiču na obaveštajnu službu, za koju je potrebna ne samo organizovanost i materijalna opremljenost, već i sposobnost i uvežbanost kadrova.

U savremenim uslovima komandant je prinuđen da brzo donosi odluku i da je pravovremeno sprovodi. Da bi se to postiglo, metod rada u proceni situacije i donošenju odluke mora biti prilagođen tom zahtevu. Polazeći od toga, obaveštajni organ vrši procenu neprijatelja na taj način što najpre iz velikog broja pristiglih podataka odabere one koji su sigurni i koji posebno utiču ili menjaju opštu situaciju. To su u prvom redu promene u snagama i sredstvima neprijatelja, njihovom grupisanju i aktivnostima. Posebno je važno da se na osnovu tih promena proceni kako će se one odraziti na izvršavanje sopstvenog zadatka. Znači, obaveštajni organ mora neprekidno da prati neprijatelja, a sve promene o njemu mora povezati sa ostalim elementima situacije radi ocene njegovih mogućnosti u datom momentu. Isto tako, rad obaveštajnog organa mora biti tako usmeren da uvek bude u stanju da komandantu (načelniku štaba) osigura sažetu informaciju o neprijatelju.

Procena neprijatelja u velikoj meri zavisi od uspešnosti obaveštajnog organa. Naime, ako obaveštajni organ izvrši takvu procenu rada koja bazira na stvarnosti i u sklopu ukupne situacije, onda je razumljivo da će zaključci komandanta biti pouzdani i sigurni i da će značajno uticati na brzinu i kvalitet komandantove odluke. Pri tom je važno istaći da obaveštajni organ o svemu treba mirno da rasuđuje i da ne dozvoli da se neki podatak dramatizuje. Takav prilaz osigurava da se iz velikog broja raznovrsnih, često kontradiktornih podataka izdvoje oni koji određuju realnu situaciju i koji će bitno uticati na odluku komandanta.

U vreme donošenja odluke komandant (NŠ) neće dopustiti da se iznose već poznati podaci o situaciji. Umesto opširnog referisanja, on će zahtevati kratku i sažetu ocenu o neprijatelju, u svetlu novih podataka. Veština brzog oblikovanja kratkog zaključka najsigurnije se postižu vežbom i radom u praksi. Na primer, obaveštajni organ saznaje da jake mehanizovane snage neprijatelja iz dubine maršuju ka frontu. Taj podatak ozbiljno utiče na postojeću situaciju i obaveštajni organ ga nakon kratke procene iznosi komandantu (NŠ) sa manje ili više elemenata koji su za onoga ko vrši procenu vrlo važni. Međutim, najčešće je teško odlučiti šta od toga dati komandantu. Možda samo sledeće: jače oklopne snage neprijatelja maršuju iz dubine u dve kolone, a jačina snage u njima je tolika i tolika. Takođe, značajno je komandantu reći gde se u tom momentu nalazi cela kolona, kolika je brzina kretanja svake, a na osnovu toga i vreme stizanja do linije fronta. Dobro bi bilo ako bi obaveštajni organ mogao da ukaže komandantu na koji način se kolone obezbeđuju, kakvo je ze-

mljište i stanje saobraćajnica kojima se kreću, kada i sa kojim ciljem se može očekivati uvođenje kolone u borbu.

Ipak, najsažetija informacija komandantu mogla bi da glasi: »Izviđanjem iz vazduha otkrivene su dve kolone na maršu iz dubine ka frontu. Ukupna jačina do jedne mehanizovane divizije. Kolone nastupaju pravcima Verovatna namera je uvođenje radi postizanja uspeha na našem levom krilu. Najranije vreme uvođenja moguće je« Razume se, komandant (NŠ) se može interesovati i za druge podatke, osobito da mu se posebno obrazloži neko pitanje, ali to će prvenstveno zavisiti od raspoloživog vremena.

Komandantu (NŠ) je potrebno da povremeno sagleda i utiče na sposobnost i veštinu organa svoje komande i da ih osposobljava da analitički prilaze štabnom radu. Ali, na komandno-štabnim vežbama na terenu, kada se ceo proces odvija u realnim uslovima vremena i prostora, to se najčešće ne čini, što je, razume se, pogrešno. Umesto radne atmosfere, obično dolazi do nervoze, jer je komandant u nedostatku vremena prinuđen da se odrekne pomoći svog obaveštajnog organa, pa, najčešće sam preuzima sve poslove. Zato je posebno važno da komandant (NŠ) osposobi svoj štab za rad u savremenim uslovima još u miru.

Kao što se vidi, rad obaveštajnog organa započinje od momenta kada se njegova jedinica-komanda uključuje u borbena dejstva i tako reći se ne završava do kraja. Situaciju prate svi organi komande, o čemu ih obaveštajni organ upoznaje. Uoči neposrednog donošenja odluke, obaveštajni organ predočava bitne momente koji karakterišu situaciju kod neprijatelja. Analizom najnovijih podataka obaveštajni organ treba da otkrije ono što je za komandanta najbitnije, a to znači NAMERU neprijatelja u tom momentu. Otkrivanje namere neprijatelja je to što u najvećoj meri može uticati na odluku komandanta.

Jedno od važnih pitanja procene protivnika je određivanje značaja nekog podatka i njegov uticaj na datu situaciju. U valorizaciji podataka važan je kontakt sa drugim organima komande-štaba i razmena mišljenja. Namera neprijatelja, na primer, može se otkriti putem agenture, zaplenjenih dokumenata, ali i tada pojedini podaci ili samo jedan podatak još uvek je pod sumnjom. Tek nakon svestrane analize donosi se zaključak koji će se moći dati komandantu na korišćenje. Na taj način procena je najčešće oslobođena subjektivizma i mogućih zabluda.

Da bismo što plastičnije ilustrovali procenu protivnika na bazi jednog podatka, vratićemo se već ranije uzetom primeru o nastupa-

nju neprijateljeve oklopne grupacije. Tom primeru se namerno vraćamo zbog toga što bi on, u datoj situaciji, za obaveštajne organe mogao biti previše dominantan, pa ih čak i odviše preokupirati, a i nervozu preneti na druge organe komande, tim pre što se snaga protivnika iz časa u čas menja, u zavisnosti od drugih faktora, kao što su slabija ili bolja prohodnost zemljišta, zatim mogućnost da se zemljište na vreme uredi, sa dovoljnim brojem veštačkih prepreka itd.

Procena se, takođe, može proširiti podacima o uticaju meteoroloških uslova, a i mogućnostima naših dejstava iz vazduha i drugih činilaca koji mogu u većoj ili manjoj meri umančiti potencijalnu snagu te oklopne grupacije. Ako bi procena obuhvatila još i obučenost, iskustvo i moral, kao i druge moguće faktore, onda se značaj te nove snage može sigurnije odrediti, pa će i opasnost od te nove snage neprijatelja biti stavljena u realne okvire.

Dakako, proceni navedenog podatka može se pristupiti i drukčije — da zapravo obaveštajni organ ne ulazi u širu analizu, već samo utvrđuje sigurnost podataka i servira ga komandantu (NŠ) i organima komande. U tom slučaju, sve u vezi s daljom obradom podataka prepušta se njima. Ipak, normalno je da ukupnu procenu vrši obaveštajni organ sarađujući sa odgovarajućim organima komande. Ali, u povoljnim uslovima, posebno. Kada ima dovoljno vremena, procenu može preuzeti komandant (NŠ), jer je podatak koji se ceni osobito značajan, zbog čega će i sam komandant nastojati da se što pre uključi u procenu u kojoj učestvuje i obaveštajni organ.

Rad komande (štaba) na proceni neprijatelja i uloga obaveštajnog organa

Svaka jedinica-komanda se može naći u bezbroj različitih situacija. Ipak, kada se radi o metodu rada komande i njenih organa, karakteristična su dva momenta: *prvi*, kada se jedinica tek uvodi u borbu i, *drugi*, kada se u toku borbe menja neki od elemenata situacije koji, najpre, zahteva procenu, a onda i izmenu odluke ili neku novu meru, podršku dejstvima koja su u toku i sl. U svakom slučaju, neprijatelj (promenom svojih snaga, novom pozicijom i borbennim dejstvima) najbitnije utiče na izmenu situacije.

U savremenim uslovima, kada je vreme kao prostor postalo sve više usko grlo, metod rada komande, a ne samo obaveštajnog organa, ima sve veći značaj. Za solidnu procenu situacije, a potom i donošenje odluke, postaje primarno kako se organizovati za rad u komandi.

Metod rada postaje čak značajniji od broja štapskog osoblja, bez obzira koliko se oni trudili. Metod koji polazi od podvojenog rada organa komande, kada svaki od njih individualno procenjuje situaciju, a onda zaključke svoje procene i predloge iznose komandantu, postaje gotovo nemoguć. Najčešće se takva procena i predlog neće moći uklopiti u komandantovu zamisao i realne mogućnosti. Takav metod vodi parcelisanju procene sa mnogo subjektivnih stavova, pa u nedostatku vremena komandant se mora odlučiti čak i tada kada nije dobio punu pomoć svoga štaba.

Sve to ukazuje da je neophodno uhodati takvu organizaciju i metod rada koji će biti u skladu sa savremenim zahtevima. To bi mogao biti metod rada po kome posle dobijanja novih podataka o neprijatelju osnovni organi komande (operativni, obaveštajni, rodovi, pozadinski i prema potrebi i drugi), zajedno sa NŠ, odmah počnu da vrše procenu. Kroz povezan i usklađen rad na proceni, ti organi su od samog početka pod uticajem nove situacije koju će jedinstveno shvatiti, jedinstveno ceniti i na osnovu toga tražiti odgovarajuća rešenja. Takav metod rada, ukoliko se kroz sistematsku obuku uvežba, osiguraće kvalitetno i, što je značajno za savremena borbena dejstva, brzo donošenje odluke. U tom slučaju, obaveštajni organ neće biti usmeren isključivo na davanje podataka o neprijatelju i njegovim mogućnostima, već će zajedno sa drugim organima mnogo aktivnije učestvovati i doprinositi donošenju odluke.

Kao što je već rečeno, operativni centar koji se nalazi uz načelnika štaba je od posebnog značaja za organizovan rad komande. On se nalazi u prostoriji ili većem šatoru u kojem se mogu okupiti organi sa kojima NŠ vrši procenu i priprema predlog za odluku. Prema potrebi, unutar operativnog centra obezbeđuje se i rad posebnih grupa, kao što je grupa za vatrenu podršku, jer je toj grupi omogućen neposredan kontakt i saradnja bez posebnog sazivanja i okupljanja.

Takav metod zahteva izvesno prilagođavanje organizacije rada i obaveštajnog organa. Već je ranije rečeno da se pored rada sa NŠ na operativnom centru za prikupljanje, evidentiranje i prenošenje podataka (i organima svoje komande i drugim komandama) zadužuje poseban oficir. Budući da je za prenošenje podataka potrebno dosta vremena, a njegov značaj za sve zainteresovane različit, treba sačiniti redosled obaveštavanja i obezbediti neophodan broj telefonista koji će ubrzati njihovo dostavljanje. U svakom slučaju, podatke najpre treba uneti na kartu operativnog centra.

U višim komandama se zadužuje poseban oficir za rad sa jedinicama za izviđanje i planiranje njihove upotrebe. Ta podela zaduženja ne znači da u proceni neprijatelja na određeni način ne učestvuju i oni oficiri koji imaju posebna zaduženja.

Na mirnodopskim vežbama, komande su prinuđene da vrše razna prilagođavanja u organizaciji rada, što ukazuje na potrebu traženja rešenja koja će biti adekvatna savremenim zahtevima. Radi toga potrebno je analizirati postojeće formacije komandi i ukoliko je potrebno nastojati da budu postavljene tako da se odmah usmeravaju na optimalnu organizaciju i rad na komandnom mestu.

Sigurno je, međutim da bilo koju organizaciju rada i metod nije dovoljno samo usvojiti. Samim usvajanjem neće se pokazati pozitivan rezultat. Za uspešan rad treba praktično osposobiti komandu, uhodati organizaciju i metod. Tokom obuke uvežbati postupke tako da svaki pojedinac u komandi do kraja savlada i zna svoju ulogu. Svi članovi komande treba da znaju koliko, šta i kada će u procesu donošenja odluke individualno uraditi, a ko će, kada, u vezi sa čim i sa kim u komandi sarađivati, kao i ko će i kada učestvovati u radu u operativnom centru. U svemu tome je precizirana uloga i zadatak svakog pojedinca unutar obaveštajnog organa, posebno u vezi sa prikupljanjem podataka, upoznavanjem sa njima svih zainteresovanih. Na taj način rad i postupak oficira u komandi — štabu će biti konkretizovan i do kraja uvežban. Nakon pojedinačne obučenosti sve to se objedinjuje u sinhronizovani proces rada komande. Taj proces se na vežbama uhodava do mere da kada se jednom pokrene — automatski funkcioniše, bez naknadnog organizovanja i posebnog naređivanja. Posle toga, kao uigrana organizacija i u detalju i u celini, ide se na komandno-štabne i složene vežbe. Treba imati u vidu i otpore, jer neke starešine imaju neke svoje metode. Na drugoj strani, neki komandanti su navikli da sami ili u uskom krugu svojih pomoćnika odmah vrše procenu, donose zaključke, a onda i odluku. Osim toga, veliki broj starešina i komandanta misli da je takav metod najbolji i najefikasniji.

Iz svega proizlazi da metod rada komande treba češće razmatrati, u praksi proveravati i usavršavati. Samo se tako i može najrealnije sagledati organizacija komande i potrebnog broja starešina u njoj. Odgovarajući metod rada u najvećoj meri utiče na to da se broj starešina u komandi može svesti na neophodnu meru. S tim u vezi mogao bi se unapred definisati neophodan broj dokumenata s kojima će organi komande raditi i kakav će biti njihov sadržaj.

Neka iskustva iz rada obaveštajnog organa u NOR-u

Obaveštajna služba u NOR-u je imala prvorazredan značaj. I to ne samo u štabovima i jedinicama operativne i teritorijalne vojske, već i kada je reč o bezbednosti naroda koji u uslovima okupacije nikad nije dovoljno zaštićen od raznih iznenađenja i akcija neprijatelja.

U eventualnom ratu neprijatelj bi bio opremljen modernim oružjem i opremom, pa bi mu i ta opremljenost povećala mogućnost brzih akcija i iznenađenja. Osim brzopokretnih jedinica, savremenih elektronskih sredstava izviđanja i osmatranja, posebne mogućnosti mu pružaju vazdušni i helikopterski desanti i druga dejstva iz vazdušnog prostora. Sve to otežava slobodu i aktivnost jedinica i uslovljava njihovu samostalnost u izboru aktivnosti. Za uspešno delovanje Teritorijalna odbrana će morati da osigura neprekidno praćenje okupatorskih snaga i da obezbedi potpun uvid u situaciju. To znači ne samo brzo otkrivanje aktivnosti neprijatelja, već i pravovremeno dobijanje podataka o tome. Posledice neodgovarajuće obaveštajne službe u takvim uslovima mogu biti teške. Ilustracije radi podsetimo se iznenadnog napada Nemaca na Pohorski bataljon 1943. godine koji je tragično završio; ili iznenadni napad Nemaca 1944. godine u Prijeplju kada je i pored relativno jakog obezbeđenja iznenađena Južnomoravska brigada i bolnica u gradu; upad nemačkih tenkova u Jajce u januaru 1943. godine i još neki drugi slučajevi ukazuju na opasnosti od iznenadnih akcija neprijatelja.

Celokupno iskustvo NOR-a uči nas koliko je važno i u uslovima oružane borbe na privremeno posednutoj teritoriji organizovati dobru obaveštanju službu. Povezanost sa sopstvenim narodom i široko organizovana mreža saradnika koji je manje-više u stalnom dodiru sa neprijateljem nudi optimalne mogućnosti masovnog prikupljanja podataka o neprijatelju. Celokupna organizacija mora se postaviti i na vežbama proveriti još u toku mira. Na njenu efikasnost će posebno uticati materijalna opremljenost, prvenstveno raspolaganje odgovarajućim sredstvima veze. Pored našeg, i drugi narodnooslobodilački ratovi, u današnje vreme, sve to potvrđuju.

Za efikasnost obaveštajne službe u pozadini neprijatelja od posebnog je značaja obezbediti da se podaci dobijaju na vreme. Taj uslov je neophodan ne samo za sigurnost i bezbednost jedinica Teritorijalne odbrane, već i za njihovo optimalno borbeno angažovanje. Prema tome, nije dovoljno imati veliki broj saradnika koji će izviđati i prikupljati podatke, već obezbediti i to da podaci brzo — na

vreme dođu u odgovarajući štab-jedinicu. U savremenim uslovima to u najvećem broju slučajeva ne mogu obezbediti kuriri, bez obzira na njihovo zalaganje i veštinu. Radio-veza iz rejona neprijateljskih garnizona bi bila zadovoljavajuće rešenje. Pri tome je važno istaći da rukovaoci radio-stanicama moraju biti solidno obučeni, da radio-vezu umešno koriste, posebno u pogledu tajnosti rada, da su obučeni za kratke i brze radio-predaje i da poštuju disciplinu u radu.

Obučeni radio-amateri mogu najbolje odgovoriti takvom zadatku. Veština u rukovanju i održavanju radio-stanice i njihovo iskustvo u radu kao radio-amatera bi najbolje zadovoljilo potrebe obaveštajne službe u tim uslovima. Prema konkretnim prilikama mogu se koristiti kuriri, golubovi i druga sredstva, ali najčešće kao dopuna radio-vezi koja je najefikasnija.

Razmatranjem ove teme nastojali smo istaći da je značaj i uloga obaveštajne službe za komandovanje u savremenim uslovima velika i da u punoj meri utiče na njegovu efikasnost; Da je usklađivanje organizacije i metoda rada sa savremenim zahtevima osobito značajno i da u vezi sa ovim pitanjima savremeni uslovi traže kvalitet i perfekciju, a to znači sposobnost i veštinu štabnih oficira-nosioca tih poslova. Zato se u analitičkom prilazu poslovima komandovanja oni moraju stalno usavršavati.